

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ
ВІДДІЛ ПІДГОТОВКИ СУДДІВ

Програма підготовки та підвищення рівня
кваліфікації помічників суддів Верховного
Суду в Касаційному цивільному суді

5 червня 2025 року

Стаття 16 Кодексу суддівської етики: допустиме та заборонене у використанні ШІ

Ян БЕРНАЗЮК,

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

ПОВ'ЯЗАНІ ПОНЯТТЯ

1. Незалежність, неупередженість, об'єктивність суду
2. Справедливість (моральність)
3. Цифрова компетентність
4. Ефективне правосуддя та принцип процесуальної економії
5. Принцип гласності (прозорості)
6. Єдність судової практики та принцип правової визначеності
7. Мотивованість судового рішення
8. Доступ до правосуддя
9. Етика
10. Довіра до суду

КОДЕКС СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ (стаття 16)

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-24#Text>

Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це:

1. не впливає на незалежність та неупередженість судді,
2. не стосується оцінки доказів,
3. не стосується процесу ухвалення рішень,
4. не порушує вимог законодавства.

НЕ ВПЛИВАЄ НА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ СУДДІ

Це фундаментальна вимога, що охороняє саму суть правосуддя. Незалежність судді є невід'ємною складовою його статусу та ключовою гарантією справедливого суду, що закріплена у статтях 126, 129 Конституції України та деталізована у Законі України "Про судоустрій і статус суддів".

У контексті ШІ, суддя повинен бути вільним від впливу не лише традиційних суб'єктів (суб'єкти владних повноважень, сторони, громадськість), але й від впливу, що може опосередковано походити від ШІ-інструментів чи їх розробників.

НЕ СТОСУЄТЬСЯ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ

Оцінка доказів – це центральний елемент суддівської функції, що передбачає встановлення їх належності, допустимості, достовірності, достатності та взаємного зв'язку для ухвалення обґрунтованого рішення.

Це не просто технічна операція, а складний когнітивний процес, що включає аналіз змісту доказу, його джерела, обставин отримання, зіставлення з іншими доказами, врахування позицій сторін. Він також передбачає застосування **правосвідомості та ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ**.

НЕ СТОСУЄТЬСЯ ПРОЦЕСУ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Відповідальність за судові рішення: Суддя несе повну особисту відповідальність за кожне ухвалене ним рішення. Делегування ухвалення рішення ШІ означало б відмову від суддівської функції та відповідальності, що є несумісним зі статусом судді та присягою.

Інтелектуальна та вольова природа ухвалення рішення: Процес ухвалення рішення вимагає не лише знання закону, але й його тлумачення, розуміння як букви, так і духу норми права, принципів справедливості та пропорційності, врахування всіх обставин справи, індивідуальних особливостей сторін. ШІ, навіть найдосконаліший, не здатен на таку комплексну інтелектуально-вольову діяльність.

НЕ СТОСУЄТЬСЯ ПРОЦЕСУ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Таємниця ухвалення судового рішення: Важливо враховувати, що процесуальний закон забороняє судді під час ухвалення судового рішення обговорювати обставини та матеріали справи, застосування норм права та судову практику в цій справі, а також зміст судового рішення з іншими особами, крім складу суду, який розглядає справу; судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення судового рішення.

Навіть якщо технологія застосовується для підготовки загального проєкту рішення, це не повинно замінювати обговорення позицій кожного судді (у випадку колегіального розгляду). У разі одноособового розгляду, використання ШІ не повинно створювати ефекту "зовнішнього співрозмовника", що впливає на внутрішнє переконання судді.

НЕ ПОРУШУЄ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Конституційні гарантії. Використання ШІ не лише не повинно порушувати, а й має забезпечувати реалізацію конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Особливу увагу слід приділити:

1. праву на справедливий суд,
2. праву на захист персональних даних,
3. праву на повагу до особистого і сімейного життя,
4. гарантіям рівності та недискримінації.

НЕ ПОРУШУЄ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Процесуальне законодавство. Використання ШІ має бути суворо інтегроване та відповідати вимогам Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України з процедур банкрутства, Кодексу України про адміністративні правопорушення та Цивільного процесуального кодексу України.

ШІ не може підміняти визначені цими актами принципи диспозитивності, змагальності, а також гарантії участі сторін та оскарження.

Крім того, використання суддею ШІ має узгоджуватися із положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

НЕ ПОРУШУЄ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Інформаційне законодавство. Важливо враховувати вимоги законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про державну таємницю» та законодавства у сфері кібербезпеки.

Законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності. Необхідно забезпечити відповідність використання ШІ нормам законодавства у частині обробки даних, що можуть бути об'єктами авторського права, та уникнення плагіату при генерації текстів рішень.

Інструкції з діловодства в судах та інші підзаконні акти, які регламентують порядок створення, підпису, реєстрації та зберігання проєктів судових рішень та іншої службової інформації.

НЕДОПУЩЕННЯ ДЕЛЕГУВАННЯ СУДДІВСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Суддівські повноваження, такі як оцінка доказів, тлумачення права та ухвалення рішень, є невід'ємною частиною конституційного статусу судді та його персональної відповідальності.

Їх делегування, навіть часткове, технологіям ШІ є неприпустимим, оскільки це суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судами та особистою відповідальністю судді за кожне ухвалене ним рішення (аналогічно до заборони делегування функцій судів іншим органам, закладеної у ст. 124 Конституції України).

ЗАПОБІГАННЯ ВТРАТІ СУБ'ЄКТИВНОГО ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ

Внутрішнє переконання судді, що формується на основі безпосереднього дослідження всіх обставин справи, доказів та керуючись законом, є основою справедливого судочинства.

Надмірна довіра до ШІ, його потенційно "переконливі" висновки або пропозиції можуть розмити чи підмінити власне переконання судді.

ЗАПОБІГАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Йдеться не лише про технічну залежність (наприклад, неможливість виконати роботу без певного інструменту), а й про можливий психологічний вплив "авторитету" технології. Якщо суддя стає надмірно залежним від ШІ у формулюванні думок, пошуку рішень чи навіть підготовці проектів документів, це може поставити під сумнів його фактичну незалежність та неупередженість.

РИЗИК "ДЕГУМАНІЗАЦІЇ" ПРАВОСУДДЯ

Правосуддя – це не лише застосування норм права, а й взаємодія з людьми, діалог, врахування їхніх емоцій, гідності, індивідуальних обставин. ШІ, на відміну від людини, не здатний до емпатії, моральної інтуїції та розуміння складного соціального контексту людських конфліктів.

Правосуддя вимагає не лише логічного застосування закону, а й здатності до співчуття, врахування індивідуальних обставин та прийняття рішень, які є не лише формально правильними, а й справедливими в людському вимірі.

УПРАВЛІННЯ СУДОВИМИ СПРАВАМИ ТА ДІЛОВОДСТВОМ

1. **Автоматизація розподілу справ:** За умови прозорості алгоритму та виключення можливості маніпуляцій.
2. **Ведення електронного документообігу:** Систематизація, реєстрація, відстеження руху документів.
3. **Планування судових засідань:** Оптимізація розкладу.
4. **Автоматична генерація стандартних процесуальних документів:** Повісток, повідомлень, супровідних листів (з обов'язковою перевіркою людиною).
5. **Моніторинг дотримання процесуальних строків:** Нагадування судді.
6. **Обрахунок процесуальних строків (процесуальний календар)**

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВА ТА АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА (не пов'язана з оцінкою доказів чи ухваленням рішення)

Розширений пошук та аналіз законодавства і судової практики: Для швидкого знаходження норм, виявлення зв'язків, аналізу тенденцій (але не для визначення "правильного" рішення). Суддя зобов'язаний критично переосмислювати запропоновані висновки ШІ, перевіряти джерела. Скорочення часу на пошук судової практики – через системи автоматизованого проєктування запитів (**prompt engineering**), за умови що суддя самостійно здійснює правову оцінку релевантності.

Підготовка оглядів судової практики: Допомога у структуруванні та узагальненні.

ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА В РОБОТІ З ДОКАЗАМИ (без їх оцінки)

1. Транскрибування аудіо- та відеозаписів судових засідань.
2. Розпізнавання та індексація тексту на зображеннях або у PDF-файлах.
3. Виявлення та маркування певних об'єктів або осіб на фото- чи відеоматеріалах.
4. Переклад документів (з обов'язковою верифікацією професійним перекладачем).

КРИТЕРІЇ ЕТИЧНОЇ САМООЦІНКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ШІ

Перед застосуванням будь-якого цифрового інструменту суддя повинен провести коротку етичну самооцінку:

1. чи використовую я ШІ виключно як допоміжний засіб, а не як джерело судження;
2. чи надає мені ШІ інформацію про використані джерела;
3. чи зберігаю я контроль над результатом роботи ШІ, зокрема можливість змінити або відхилити його відповідь;
4. чи не містить відповідь ШІ упередження.

МЕХАНІЗМИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ШІ

1. Наявність внутрішнього регулювання
2. Сертифікація та аудит (створення автономних систем)
3. "Правило трьох очей" (Rule of Three Eyes)
4. Постійна самоосвіта

ВИСНОВКИ

Кінцевою метою будь-яких нововведень, включаючи використання ШІ, має залишатися утвердження справедливого, незалежного, неупередженого та ефективного правосуддя, що користується довірою суспільства.

Суддя, як центральна фігура цього процесу, повинен завжди пам'ятати про свою високу місію та відповідальність, використовуючи будь-які інструменти з мудрістю, обачністю та у суворій відповідності до закону і етичних стандартів.

Використання ШІ має залишатися під повним усвідомленим контролем судді, який несе відповідальність за зміст судового рішення – незалежно від того, чи його повністю створено власними сулами, чи з використанням технологій.

КОМЕНТАР ДО СТАТТІ 16 КОДЕКСУ СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ

Сьогодні Рада суддів України активно працює над підготовкою нового Коментаря до Кодексу суддівської етики (<https://rsu.gov.ua/ua/news/u-radi-suddiv-ukraini-vidbulosa-zasidanna-rg-z-pidgotovki-komentara-do-kodeksu-suddivskoi-etiki>; <https://rsu.gov.ua/ua/news/zasidanna-robocoi-grupi-rsu-z-pidgotovki-komentara-do-kodeksu-suddivskoi-etiki-vidbulosa-u-vinnici>).

Очікується, що майбутній Коментар у частині статті 16 надасть чіткі роз'яснення щодо меж допустимого використання ШІ суддями, а також визначить рекомендовані підходи до питань безпеки та процедур контролю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПРАВНИКІВ

Робоча група при Мінцифри працює над розробкою Рекомендацій щоб надати правникам практичні поради щодо відповідального використання ШІ в професійній діяльності.

Вони покликані допомогти правникам орієнтуватися в правових, етичних та технічних аспектах застосування ШІ у щоденній правничій роботі. У документі представлено інформацію, що допоможе правнику визначити, які завдання можна ефективно делегувати ШІ-помічнику, зокрема автоматизацію створення та написання документів, аналіз і дослідження прецедентної практики, пошук правової інформації та інше.

ПОПЕРЕДНІ ЛЕКЦІЇ

1. Штучний інтелект як основа цифрового судочинства: помічник чи майбутній конкурент судді?
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk.pdf
2. Штучний інтелект (artificial intelligence) сьогоднішній погляд на перспективи майбутнього
[https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20(1).pdf)
3. Сучасні можливості штучного інтелекту (artificial intelligence) процесуальна економія чи загроза незалежності судді?
<https://nsj.gov.ua/ua/pidgotovka-pratsivnikiv-aparativ-sudiv/programi-pidgotovki-pratsivnikiv-aparativ-sudiv-2021-rik/20-23-travnya-2024-r-programa-pidgotovki-ta-pidvishennya-rivnya-kvalifikatsii-za-standartizovanou-programou-pomichnikiv-suddiv-mistsevih-ta-apelyatsiynih-gospodarskih-sudiv>
4. Інтеграція штучного інтелекту (artificial intelligence) в систему правосуддя: поспішай повільно
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_festina_lente_bernaziuk.pdf
5. Правосуддя та штучний інтелект: перші правила https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_first_rules_bernaziuk.pdf
6. Штучний інтелект та питання етики під час здійснення правосуддя https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_ethics_bernaziuk.pdf
7. Інструменти штучного інтелекту та неприпустимість зловживання процесуальними правами
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_abuse_of_procedural_rights.pdf
8. Нові принципи здійснення правосуддя https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/101-%20new_principles_court_bernaziuk.pdf
9. Технології штучного інтелекту та принцип правової визначеності https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_principal_of_legal_certainly_bernaziuk.pdf
10. Штучний інтелект: застосувати недозволено ігнорувати https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_AI_prohibition_or_permission_bernaziuk.pdf
11. Сучасні можливості штучного інтелекту та питання приватності https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/104_AI_privacy_bernaziuk.pdf
12. Технології штучного інтелекту в правосудді: міжнародні стандарти регулювання https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/105_AI_internation_standarts_bernaziuk.pdf
13. Практичні аспекти використання технології штучного інтелекту в юридичній сфері https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/108_AI_practice_bernaziuk.pdf
14. Технології штучного інтелекту та life hacks для юристів https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/109_%20AI_life_hacks_bernaziuk.pdf
15. Штучний інтелект та правосуддя: механізми забезпечення прозорості та підзвітності https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/115_AI_transparency_accountability_bernaziuk.pdf
16. Штучний інтелект та право на приватність: баланс між інноваціями та захистом персональних даних
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/119_AI_personal_data_protection_bernaziuk.pdf
17. Цифрова ера правосуддя: роль ШІ у забезпеченні єдності судової практики в Україні https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/120_AI_uniformity_of_judicial_practice_bernaziuk.pdf
18. Діджиталізація судочинства: межі допустимого використання ШІ https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/Bernazuk_.pdf
19. Штучний інтелект у правосудді: міжнародний досвід та виклики <https://constitutionalist.com.ua/shtuchnyj-intelekt-u-pravosuddi-mizhnarodnyj-dosvid-ta-vyklyky>
20. Технології штучного інтелекту: майбутні перспективи та ризики для судової гілки влади
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/124_AI_Future_Prospects_Risks_for_Judiciary_bernaziuk.pdf
21. Штучний інтелект у правосудді: ризики алгоритмічної упередженості та дискримінації https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/125_AI_Algorithmic_Bias_Discrimination_Risks_bernaziuk.pdf
22. Верховенство права в епоху ШІ: як верховні суди зберігають баланс між інноваціями та традиціями https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/133.%20AI_and_Regulation_by_SupremeCourts_bernaziuk.pdf
23. Правосуддя в епоху штучного інтелекту: інструмент чи виклик? <https://constitutionalist.com.ua/pravosuddia-v-epokhu-shtuchnoho-intelektu-instrument-chy-vyklyk>

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Берназюк Ян. Штучний інтелект та система правосуддя України: результати співпраці у році, що минув <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/934/shtuchnyi-intelekt-ta-systema-pravosuddia-ukrainy-rezultaty-spivpratsi-u-rotsi-sh%D1%81ho-mynuv>
2. Берназюк Ян. Наукові надбання як основа для наступних кроків на шляху інтеграції штучного інтелекту в систему правосуддя <https://so.supreme.court.gov.ua/news/949/naukovi-nadbannia-iak-osnova-dlia-nastupnykh-kroktiv-na-shliakhu-intehratsii-shtuchnoho-intelektu-v-systemu-pravosuddia>
3. Берназюк Ян. Стаття 16 Кодексу суддівської етики: допустиме та заборонене у використанні ШІ <https://so.supreme.court.gov.ua/news/986/tsyfrova-era-pravosuddia-rol-shi-u-zabezpechenni-iednosti-sudovoi-praktyky-v-ukraini>
4. Bernaziuk Ian. Artificial Intelligence and the Judicial system of Ukraine: results of cooperation in the past year <https://constitutionalist.com.ua/artificial-intelligence-and-the-judicial-system-of-ukraine-results-of-cooperation-in-the-past-year>
5. Берназюк Ян. Штучний інтелект і його використання для забезпечення єдності судової практики як складової довіри до суду // Слово Національної школи суддів України. – 2024, № 2(49), С. 16-35 https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2024_4_49/nsj_4_49_2024.pdf
6. Берназюк Ян. Ера ШІ й роль верховних судів у цифровій трансформації правосуддя // Юридична газета. № 4 (792). - С. 16-18. <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/era-shi-y-rol-verhovnih-sudiv-u-cifroviy-transformaciyi-pravosuddya.html>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!